

Nieuwe dassen in Utrecht

Ooit werd in 1982, na een tip van een boswachter van Natuurmonumenten, door Hans Vink een bewoonde dassenburcht ontdekt nabij Hollandsche Rading, op de grens van Noord-Holland en Utrecht. Dat was ongeveer 35 kilometer in vogelvlucht van de dichtstbijzijnde bekende dassenpopulatie. Heel langzaam is die kleine, geïsoleerde populatie sindsdien toegenomen, met vallen en opstaan. Aanvankelijk zaten de dassen alleen in het beboste zandgebied ten westen van de A27 (Utrecht-Hilversum). De Stichting Dassenproject Gooi en Sticht, onder voorzitterschap van Walty Dudok van Heel, stelde zich in 1990 ten doel om ten oosten van de A27 dassen in te voeren. Dit zou de bestaande dassenpopulatie, die vermoedelijk behoorlijk ingeteeld is, genetisch versterken (maar zie verderop; red) en daarnaast mogelijkheden openen om de rest van de Utrechtse Heuvelrug te rekoloniseren.

Voor zover bekend verdween de laatste permanent bewoonde burcht op de Utrechtse Heuvelrug in de zeventiger jaren. Rond 1973 observeerde Frank van Ommen van Staatsbosbeheer nog dassen op een burcht in de bossen ten zuiden van de Leusderheide (Wiertz & Vink 1983). Dassen komen daar tegenwoordig opnieuw voor, in één burcht bij Leersum; ze zijn mogelijkterwijs afkomstig van de Veluwe.

Onze stichting is vooral opgericht omdat in de oude dassennota's Utrecht geheel veronachtzaamd en opgegeven was. "Daar komen geen dassen voor en trouwens, daar rijden veel te veel auto's". Onze eerste pogingen stieten dan ook op onbegrip. In Zoogdier is al eens beschreven (Vink & Alleijn 1992) hoe dit herintroductieproject gefrustreerd werd door de tegenstelling tussen het Ministerie van Landbouw,

Natuurbeheer en Visserij (LNV) en Rijkswaterstaat-Utrecht. LNV stelde als (begrijpelijke) eis dat de A27 zou worden ingerasterd, iets dat samen moet gaan met ondertunneling. Het aanleggen van raster en tunnel werd echter jarenlang door Rijkswaterstaat-Utrecht geweigerd, om onduidelijke redenen. Of onze Stichting zich nu al wendde tot de provincie, de Tweede Kamer, de minister, het hielp allemaal niets. Inmiddels hebben zich overigens op natuurlijke wijze al enige dassen ten oosten van de A27 gevestigd, even ten noorden van Utrecht en in de bossen van Het Utrechts Landschap nabij Bilthoven. Deze dassen moeten wel afkomstig zijn van de 'oude' populatie ten westen van de A27.

Opeens, in 1998, 'ging RWS-Utrecht om': raster en tunnel van de A27 werden aangelegd. Dit was het moment om eens aan de vereniging Das&Boom te vragen of zij misschien wat dassen zouden kunnen missen voor ons project. Gelukkig waren daar dassen voorradig, terwijl het voor Das&Boom weer een voordeel was dat wij het voorwerk al(lang) gedaan hadden van contact leggen met de plaatselijke overheden, de WBE's, de boeren en de land-

Zodra de dassen in de grond zijn verdwenen, wordt traditioneel een bittertje gedronken. Het is dan ook nog niet zo lang geleden dat de das onder de jachtwet viel... Foto Erik Vos, Das&Boom

eigenaren, en bovendien voor uitzetrennen wilden zorgen. Op twee locaties op een kilometer van elkaar, een ervan gelegen in terrein van Het Utrechts Landschap en de andere in particulier bezit, zijn in september 12 dassen ondergebracht die in december het hek open hebben gevonden. Onder deze dassen bevinden zich enige adulte wijfjes die mogelijkterwijs al bevrucht zijn. Er wacht ons nu een drukke tijd om na te gaan welke nieuwe wissels deze dassen gaan volgen en waar deze een weg gaan kruisen, waar dus liefst weer een tunneltje gebouwd moet gaan worden.

Literatuur

Vink, J. & F. Alleijn, 1992. Dassen in het Gooi. Zoogdier 3(3):4-8.
Wiertz, J. & J. Vink, 1983. Inventarisatierapport over de das in Nederland, 1960-1980. Deel 2, Basisgegevens. RIN, Leersum, 327 pp.

Henri Wijsman, Tony Offermansweg 6, 1251 KJ Laren.
Hans Vink, Boterhoeve 5, 3992 NB Houten

Genetische vervuiling bij uitzetten van dassen

Bij het uitzetten van de dassen door Das&Boom op de Utrechtse Heuvelrug viel het sommigen op dat enkele dieren niet echt graag hun transportbak wilden verlaten. Het betrof vier dassen die geboren waren in gevangenschap, de vrouwtjes Yojo en Yoghurt en de mannetjes Zap en Anton. Ze waren afkomstig uit een fokgroep in Planckendaal, Vlaanderen, verbonden aan de Antwerpse Zoo, en niet gewend aan bosgrond. Toen wij navraag deden bij Planckendaal, bleek dat de ouders van deze vier dassen voor tenminste driekwart van 'buitenlandse bloede' zijn. Het betreffende dassenpaar is zeer vruchtbaar en produceert al sinds 1995 elk jaar twee of drie jongen, in totaal nu 14. Daarvan zijn er in 1996 en 1999 respectievelijk 3 en 4 aan Das & Boom afgestaan. De eerstgenoemde drie zijn uitgezet in Winterswijk, als deel van een groep van in totaal 23 dassen.

Uit de door Planckendaal beschikbaar gestelde gegevens blijkt dat de fokvader, Roeffel, in gevangenschap geboren is als zoon van een in het wild geboren vrouwtje uit het Steigerwald in Duitsland, op zo'n 400 km afstand van Nederland. Wie zijn vader was weet men niet. De fokmoeder, Sylvia, is volgens de gegevens in gevangenschap geboren in voormalig Joegoslavië, op minstens 1000 km van Nederland. Overigens zijn ook de twee dassen die Walty Dudok van Heel in 1993 van Planckendaal kreeg, uit het buitenland afkomstig, respectievelijk uit het Steigerwald en uit Slowakije. Deze dassen kwamen in Natuurpark Lelystad terecht.

Nu is er in het verleden heel veel geslept met dassen, maar steeds binnen Nederland, over

zover we weten. Zo werd Gaasterland lang geleden bevolkt met dassen die aan de Veluwezoom weggevangen werden wegens schade. Ook tegenwoordig stammen de op diverse plaatsen uitgezette dassen meestal niet uit diezelfde streek. Het is echter nog wat anders om individuen met erfelijke eigenschappen van dassen uit Joegoslavië (en Midden-Duitsland) hier los te laten. Het is principieel onjuist om zo iets te doen, en er zijn ook concrete gevaren aan verbou-

bouw, Natuurbeheer en Visserij in Den Haag liet weten ook niet gelukkig te zijn met de situatie. Pas bij de in werking treding van de Flora- en Faunawet, eind dit jaar, zijn nadere bepalingen, bijvoorbeeld over de herkomst van uit te zetten dieren, te verwachten in de ontheffing van Das&Boom.

Uiteraard zouden de natuurbeheerders in wier terreinen dassen worden uitgezet, per geval zelf ook hun voorwaarden kunnen stellen. Ze zouden zich overigens ook nog wel

den. Zo zou het de aanwezige dassenpopulatie genetisch kunnen verzwakken, omdat allerlei genen (cq eigenschappen) worden ingebracht die niet hier ter plekke door lange selectie zijn geëvolueerd. Juist dassen verplaatsen zich weinig over grote afstanden, in tegenstelling tot bijvoorbeeld vossen, zodat het waarschijnlijk is dat er tussen populaties op relatief geringe afstand van elkaar al betrekkelijk grote genetische verschillen zijn.

Tot onze verbazing blijkt er in de Natuurbeschermingswet (waar de das onder valt) geen belemmering te zijn om dassen (en andere dieren) uit verre oorden uit te zetten, als het om een inheemse soort gaat. In de Flora- en Faunawet is dat beter geregeld. Een woordvoerder van het Ministerie van Land-

Bij het uitzetten van dassen worden af en toe ook dieren met erfelijk materiaal uit verre oorden (Joegoslavië bijvoorbeeld) losgelaten, een slechte zaak. Foto Jaap Mulder

eens kunnen verdiepen in de manier waarop dassen het beste uitgezet kunnen worden (zie de discussie in De Levende Natuur, referenties zie onder).

Referenties

- Dercx, H., 1999. Herintroductie van dassen. *De Levende Natuur* 100(1):29-30.
- Mulder, J.L. & S.Broekhuizen, 1998. Herintroductie van marterachtigen: moet het wel, en hoe dan? *De Levende Natuur* 99(5):195-198.
- Mulder, J.L. & S.Broekhuizen, 1999. Herintroductie van dassen: een weerwoord. *De Levende Natuur* 100(1):31.

Jaap Mulder, *De Holle Bilt* 17, 3732 HM De Bilt (NL)

Reactie Das & Boom

Met verbazing lezen wij in het bovenstaande artikel dat Das & Boom ten behoeve van herintroductieprojecten dassen heeft geleverd die afstammen van dassen uit voormalig Joegoslavië en Midden-Duitsland. Enig spuurwerk leerde ons dat de zeven dassen die wij van de Belgische dieren tuin Planckendaal hebben gekregen inderdaad afstammelingen zijn van Duitse en mogelijk Joegoslavische voorouders. Drie daarvan werden in 1996 uitgezet in Winterswijk, vier onlangs in Utrecht.

Planckendaal zat met de dassen 'omhoog' omdat er in België tot op heden nog geen herintroductie-projecten zijn. Op haar verzoek heeft Das & Boom Planckendaal de helpende hand toegestoken. Daarbij gingen we er abusievelijk vanuit dat het inheemse dassen betrof, dat wil zeggen dieren van Belgische afkomst. Das & Boom is het volledig eens met de stelling dat het principeel onjuist is om dassen met erfelijke eigenschappen uit bij voorbeeld Joegoslavië in Nederland los te laten. Zij betreurt dit dan ook ten zeerste en zal er in de toekomst zorgvuldig op toezien dat dergelijke vormen van genetische vervuiling in ieder geval door haar toedoen niet meer voorkomen. Dat het ons ernst is moge blijken uit onze inspanningen om ook in het kader van het fokprogramma hamster het inheemse genetisch materiaal te behouden en zuiver te houden.

Om de mogelijke schade te beperken, is Das & Boom direct begonnen met het terugvangen van zoveel mogelijk zogenaamde 'Belgen' in Utrecht. Intussen konden drie dieren 'binnengehaald' worden, de vierde liet zich niet meer vangen. We zullen een goede bestemming voor deze dieren moeten zoeken.

Coen Klein Douwel, beleidsmedewerker Vereniging Das & Boom

Vacature

De Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) is een samenwerkingsverband van dertien PGO's. PGO's zijn vrijwilligersorganisaties die gegevens verzamelen en beheren over de verspreiding en aantalsontwikkeling van biota in Nederland, expertise bundelen op het gebied van soorten en actief zijn in voorlichting en in natuureducatie. De voortschrijdende professionalisering maakt een stimulerende coördinator nodig.

De taken van de coördinator betreffen o.a. het entameren en op gang houden van concrete samenwerkingsprojecten, het verkennen van de mogelijkheden voor verdergaande integratie van de PGO's, nieuwe ontwikkelingen oppakken die voor alle PGO's relevant zijn (bijv. mogelijkheden van gegevensbeheer, digitale snelweg, GIS) en het formuleren van een beleidsplan voor de komende jaren.

We bieden een uitdagende functie voor 24 uur per week. Een schriftelijke sollicitatie (incl. c.v.) kan worden gezonden naar het secretariaat van de VOFF, postbus 506, 6700 AM Wageningen (E-mail: vlinders@bos.nl, met in het subject VOFF, vertrouwelijk).

Voor meer informatie: Bas van Leeuwen (overdag: 033 4619948, 's avonds 030 6563552) of de website van de VZZ (www.xs4all.nl/~zoogdier). De sollicitaties dienen uiterlijk op 20 maart 2000 in ons bezit te zijn.

Verslag Bat Detector Workshop Luxemburg is uit

In 1990 kon ik namens de toenmalige Stichting Vleermuisonderzoek het initiatief nemen om in 1991 in Gorssel de 1e Europese Bat Detector Workshop te organiseren. We waren heel blij dat we toen Kees Kapteijn konden inhuren om de bulk van het organisatorische werk op zich te nemen.

De workshop was een succes en de auteurs, met Kees als redacteur, leverden een voortreffelijk boek met verslagen af, de proceedings. Daarmee was een traditie geboren. Vanaf die tijd werden de workshops aan het European Bat Research Symposium (EBRS) gekoppeld, dat elke drie jaar wordt gehouden. Zo kwamen er workshops in 1993 in Grazelema (Spanje) in het kielzog van het EBRS in Evora (Portugal), in 1996 in Laroche (Luxemburg) na het EBRS in Veldhoven en in 1999 in het Pieniny Gebergte (Polen) na het EBRS in Krakau.

Christine Harbusch en Jacques Pir organiseerden de 3e Europese Bat Detector Workshop in 1996 op uitstekende wijze, met prima mogelijkheden voor uitwisseling van ervaringen. Gelukkig lukte het hen ook de traditie op het punt van de proceedings weer op te pakken. Samen met alle auteurs legden zij de workshop vast in:

Christine Harbusch & Jacques Pir (eds.), 1999. Proceedings of the 3rd European Bat Detector Workshop, 16-20 August 1996, Laroche (Luxembourg). - Travaux Scientifiques de la Musée National d'Histoire Naturelle de Luxembourg, 31:1-140.

De inhoud is zeer de moeite waard en erg divers. Het boekje is te bestellen bij het Musée National d'Histoire Naturelle, Bibliothèque/Echange 25, rue Münster, L-2160 Luxembourg. Het kost LUF/BEF 480,- (= Euro 11,90). Daar bovenop komen nog ongeveer f 15,- tot 20,- bankkosten. Het kan echter ook (zonder bankkosten) in Nederland worden besteld door overschrijving van f 28,50 op Postbankrekening 7322572, ten name van EBRS Committee te Leiden, o.v.v. Proceedings Luxembourg.

Herman Limpens